

Úvod

Bez odpovídajícího objemu finanční podpory ze strany státu či podnikatelského sektoru nelze očekávat, že bude **výzkum a vývoj (VaV)** v ČR přinášet mezinárodně konkurenceschopné poznatky, inovace a technologie, které se budou podílet na zvyšování produktivity a zaměstnanosti českého hospodářství, a tím přispívat nejen k ekonomickému růstu, ale nepřímo i k udržitelnému rozvoji společnosti a sociální soudržnosti. **Důležitost** investic do VaV je v současnosti zdůrazňována ve všech vyspělých státech i z toho důvodu, že výsledky těchto činností a jejich využití proměňují téměř všechny oblasti života současné společnosti.

V České republice je vědní politika deklarována v pravidelně aktualizovaném dokumentu „*Národní politika výzkumu a vývoje pro léta 2016–2020*“. V roce 2019 byla představena českou vládou nová inovační strategie ČR pro následující roky „*Inovační strategie České republiky 2019–2030*“¹, kde jedním z pilířů je i financování výzkumu a vývoje s cílem dosáhnout podílu veřejné podpory VaV na úrovni 1 % hrubého domácího produktu.

Efektivní alokace finančních zdrojů v této oblasti se neobejde bez znalosti historického vývoje a současného stavu. K určování priorit a směřování budoucích politik v této oblasti jsou proto potřebná kvalitní a spolehlivá **statistická data**.

Výzkumné a vývojové činnosti jsou **financovány** nejen ze soukromých, ale i z veřejných zdrojů. Zároveň jsou tyto činnosti **prováděny** napříč celou ekonomikou, tj. jak v soukromých podnicích, tak i ve veřejných výzkumných institucích a vysokých školách, a to bez ohledu na počet zaměstnanců nebo ekonomickou činnost daného subjektu.

Z těchto důvodů ČSÚ **dlouhodobě sleduje** hlavní charakteristiky financování VaV (celkové výdaje na VaV, domácí a zahraniční veřejné zdroje použité na financování VaV, nepřímou daňovou podporu VaV atd.) prostřednictvím několika datových zdrojů.

Způsob financování VaV z veřejných zdrojů

Veřejná podpora VaV může být obecně dvojího druhu:

- **Přímá podpora** prostřednictvím poskytování financí na určité VaV projekty nebo záměry specializovanými státními úřady či agenturami. Specifické způsoby a podmínky pro získání podpory se mohou v jednotlivých státech lišit, ale téměř všude dochází k podpoře základního výzkumu. Velmi často bývá podporován i aplikovaný výzkum zaměřený na specifické předem definované priority (např. obrana, životní prostředí). Není výjimkou, že bývají podporovány i VaV aktivity začínajících firem v technologicky náročných odvětvích. Přímá veřejná podpora VaV se může dále dělit na:
  - **národní**, tj. poskytnutá ze státního rozpočtu ČR a
  - **zahraniční** zahrnující především prostředky ze **strukturálních fondů EU** použité na financování prováděného VaV ve sledovaných subjektech prostřednictvím jednotlivých operačních programů (především OP VVV a OP PIK), **ostatní zdroje z rozpočtu EU** (jde především o výzkumné rámcové programy) a zdroje z **mezinárodních, vládních a veřejných organizací mimo EU** (CERN, ILL, ESA, NATO, OECD, OSN, WHO, Norské fondy/EHP aj.).
- **Nepřímá podpora**, která může mít několik různých podob, a to různé daňové pobídky a úlevy, zrychlené odpisování, snížení odvodů sociálního pojištění, osvobození od cel, mechanismy garancí, zvýhodněné úvěry, podpora rizikového kapitálu a zvýhodněný pronájem státní i regionální infrastruktury (Adámková (2009)). Výběr konstrukce daňového schématu závisí na preferenci a zvyklostech dané země. Mezi nejčastěji používané daňové nástroje patří: daňový dobropis /sleva na dani/ (tzv. tax credit), odpočty od základu daně (tzv. tax allowance), ostatní daňové pobídky, odpisová politika, snížení odvodů sociálního pojištění zaměstnavatele za výzkumné a vývojové pracovníky nebo podpora rizikového kapitálu.

Hlavní výhodou přímé podpory VaV je fakt, že může být zaměřena na specifické předem určené výzkumné cíle, které by měly být orientovány tak, aby společenské výnosy z nich byly co nejvyšší (Haegeland & Møen

¹ <https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=866015>

(2007)). Další výhodou je, že výzkumné projekty, které jsou dotovány z veřejných zdrojů, jsou předem prověřeny a v průběhu zpracování projektu kontrolovány. Nevýhodou přímé podpory VaV zůstávají vysoké finanční náklady spojené s administrací žádostí, selekční procedurou a následnou kontrolou projektů.

Mezi výhody nepřímé podpory VaV řadíme především možnost jejího plošného využití (tj. všechny podniky ji mohou využít bez rozdílu), které nenarušuje konkurenční prostředí. Díky tomu, že nepřímá podpora VaV není selektivní a není skrze ni stimulován VaV jen v některých oblastech, nedochází tak k rigidní tržní alokaci investic do VaV (Janeček (2004)). Podniky mohou provozovat VaV činnosti v oblastech, které si zvolily, tak aby jim v budoucnu přinesly nejefektivnější alokaci svých prostředků. V neposlední řadě je poskytování nepřímé podpory administrativně méně náročné než u podpory přímé. Navíc využíváním nepřímé podpory VaV lze předejít možným subjektivním vlivům a zájmům, které by mohly sehrát podstatnou roli při poskytování přímé podpory VaV. Mezi nevýhody využití nepřímé podpory VaV v podobě daňových zvýhodnění patří komplikovaná predikce očekávaných daňových příjmů, vyšší složitost daňové legislativy a také nemožnost flexibilně reagovat na objevující se výzkumné priority společnosti.

Přímá a nepřímá veřejná podpora VaV používaná v ČR

Veřejná podpora VaV činnosti představuje v současnosti jeden z hlavních pilířů systému financování výzkumu, vývoje, případně inovací v České republice. V oblasti veřejných rozpočtů český stát v současnosti využívá **dvou hlavních nástrojů** v podobě přímé finanční podpory a daňových úlev (nepřímá podpora). Prostřednictvím těchto nástrojů se stát zapojuje do VaV činností v České republice.

V České republice je udělována **přímá podpora VaV** na základě *zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací)*. V tomto zákoně je uvedeno, že podpora by měla být zaměřena na cíle a oblasti vymezené v dokumentu Národní politika výzkumu, vývoje a inovací, která je schvalována vládou České republiky. Přímá podpora zahrnuje účelovou podporu (podporu na grantový projekt, programový projekt, specifický vysokoškolský výzkum a velkou infrastrukturu) a institucionální podporu (podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, podpora na mezinárodní spolupráci ve VaV, spolufinancování operačních programů pro oblast VaV, náklady spojené se zabezpečením veřejné soutěže a s činnostmi orgánů výzkumu, vývoje a inovací).

V případě přímé veřejné podpory výzkumu a vývoje stát na výdajové straně svých rozpočtů vyčleňuje finanční prostředky, jimiž podporuje rozšiřování kapacit výzkumných pracovišť a zlepšování infrastruktury pro VaV činnost (investiční výdaje) nebo financuje provádění VaV (neinvestiční výdaje). Mezi nejvýznamnější poskytovatele finančních zdrojů přímé veřejné podpory VaV patří v posledních letech Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Grantová agentura ČR či Technologická agentura ČR.

Český statistický úřad zjišťuje přímou veřejnou podporu VaV prostřednictvím dvou statistik: Ročního výkazu o výzkumu a vývoji (VTR 5-01) z pohledů ekonomických subjektů provádějících VaV a **GBARD² – Státní rozpočtové výdaje na výzkum a vývoj** z pohledu poskytovatelů veřejné podpory (administrativní data).

Druhým nástrojem podporujícím VaV je **nepřímá veřejná podpora VaV**. Jedná se o relativně novou formu podpory, kterou mohou ekonomické subjekty využívat od roku 2005. Nepřímý způsob veřejné podpory VaV je běžně využívaný v řadě členských zemí Evropské unie a je sledován pomocí **statistiky státních daňových pobídek VaV (GTARD)³**. Účetní jednotky mohou podporu čerpat ve formě odečtu uznatelných nákladů na VaV činnost od daňového základu (R&D tax allowance).

² Z anglického Government Budget Appropriations for Research and Development

³ Z anglického Government Tax Relief for R&D expenditures